

L'ATENCIÓ SOCIOEDUCATIVA A INFANTS I FAMÍLIES A ÈSPIRAL: QUINZE ANYS DEL PROGRAMA OBERT

Xavier Torrens Prats

RESUM

El programa Obert és un programa inclusiu dirigit a infants i famílies de perfil variat amb necessitat de suport, ja sigui per motius de vulnerabilitat, risc d'exclusió social, conciliació de vida laboral i familiar, manca de família extensa o necessitats de suport escolar, amb una finalitat clara: donar una resposta integral a les necessitats de suport, educatives i d'oci dels infants i les seves famílies per tal de prevenir situacions de risc social.

A Espiral els nostres programes i serveis parteixen de la igualtat d'oportunitats a l'hora d'accedir-hi i en l'equitat en l'assignació de suports i recursos a les famílies. I el programa Obert no n'és una excepció: qualsevol infant i família amb una connexió amb el territori poden participar en els Espais Oberts, en el servei de suport, en Obert al Barri i en Obert a l'Estiu, i rebre l'acompanyament familiar a partir de les seves necessitats, dissenyant horaris i suports a mida.

Actualment, Obert és present a les barriades del Coll d'en Rabassa, es Molinar i s'Arenal de Palma i Lluçmajor, amb una mitjana de 570 infants i joves atesos cada any i un equip tècnic de 18 persones durant el període lectiu, que arriben a 30 durant l'estiu.

RESUMEN

El programa Obert es un programa inclusivo dirigido a niños y familias de perfil variado con necesidad de apoyo, ya sea por motivos de vulnerabilidad, riesgo de exclusión social, conciliación de vida laboral y familiar, falta de familia extensa o necesidades de apoyo escolar, con una finalidad clara: dar una respuesta integral a las necesidades de apoyo, educativas y de ocio de los niños y sus familias para prevenir situaciones de riesgo social.

En Espiral nuestros programas y servicios parten de la igualdad de oportunidades en su acceso y en la equidad en la asignación de recursos a las familias. Y el programa Obert no es una excepción: cualquier niño y familia con una conexión con el territorio pueden participar en los Espais Oberts, en el servicio de apoyo, en Obert al Barri y en Obert a l'Estiu, y recibir el acompañamiento familiar a partir de sus necesidades, diseñando horarios y apoyos a medida.

Actualmente, Obert está presente en los barrios del Coll d'en Rabassa, es Molinar y S'Arenal de Palma y Lluçmajor, con una media de 570 niños y jóvenes atendidos cada año y un equipo técnico de 18 personas durante el período lectivo, que llegan a los 30 durante el verano.

1. ORÍGENS I CONDICIONANTS DEL PROGRAMA OBERT

Quan el setembre de 2003 es posà en marxa Espiral, la seva ubicació a la barriada del Coll d'en Rabassa era ben intencionada: la meitat de les persones que fundàrem Espiral hi havíem nascut o crescut i érem ben conscients que els infants i els joves de la barriada no tenien a l'abast un ventall de recursos i serveis. L'oferta es limitava a activitats en clubs esportius federats, activitats extraescolars en alguns centres i activitats d'oci preventiu dels serveis socials de l'Ajuntament de Palma. A més, l'esplai que hi havia al Coll d'en Rabassa feia poc que havia tancat.

A partir dels nostres contactes i acostaments als serveis socials municipals (abans Centre Municipal de Serveis Socials i ara Centre Municipal de Serveis Socials Comunitaris Bàsics, CMSSCB) i l'equip directiu del CEIP Coll d'en Rabassa, identificàrem la necessitat de donar una resposta socioeducativa als infants de la barriada amb un clar enfocament preventiu de situacions de risc.

Començà, l'any 2006, una etapa de diagnòstic i, sobretot, de recerca i coneixement de projectes i iniciatives similars per poder dissenyar la millor resposta possible a aquesta necessitat.

Amb el CMSSCB de Litoral (Ajuntament de Palma), feim una repassada a projectes i serveis que ha tengut Palma amb una finalitat similar: activitats d'oci preventiu, projecte mainaderes, etc. La direcció del CEIP Coll d'en Rabassa ens aportà una visió molt més oberta als perfils d'infants i famílies amb una mancança important d'alternatives de lleure, però que no són susceptibles de ser atesos pels serveis socials municipals.

A principis de l'any 2007, anam a visitar dues entitats amb projectes que donen resposta a necessitats molt similars a les nostres: el projecte Clau, de la Fundació Comtal, a Barcelona, i el Casal Diari de l'Associació Educativa Itaca, a l'Hospitalet de Llobregat.

A la visita a la Fundació Comtal (www.comtal.org), feim nostra la seva visió com el suport educatiu ha de ser present i compatible amb altres programes de la fundació, però també la seva adaptabilitat a cada infant, en especial pel que fa a l'horari.

A l'Associació Itaca (<https://itacaelsvents.org/ca/>) hi veim una gran tasca de coordinació amb els centres educatius de la zona, i arriben fins i tot a organitzar un servei d'acompanyament des de cada escola fins al Casal Diari, on arriben els infants.

Amb l'arrancada del curs 2007-2008, a partir de tot el que hem escoltat, observat i après, definim els elements identitaris del programa Obert, que encara continuen vigents quinze anys després: inclusió, flexibilitat i (intens) treball en xarxa.

Inclusiu

Volem defugir activitats dirigides a un únic perfil d'infants sense renunciar a la prevenció de situacions de risc i la intervenció socioeducativa a través del joc. En el mateix sentit, la necessitat de millorar el rendiment acadèmic no entén de perfils (malgrat que sigui més accentuada en uns que en d'altres).

Imatge 1. Alumnat en pràctiques participant a un taller amb infants de l'Espai Obert

Flexible

Obert no vol ser un centre de dia, no hem de fer venir tothom cada dia i durant tot l'horari si no ho necessita. Serà un centre de dia per a aquells infants amb una situació de risc que així ho determini, però serà un recurs més per compatibilitzar-lo amb altres activitats en què participin els infants. Els serveis d'Obert han de permetre cobrir necessitats i hem d'oferir alternatives en funció de la intensitat o els nivells d'aquesta necessitat.

Treball en xarxa

I aquí tenim gravats dos proverbis africans que ens han inspirat des de l'any 2003:

- “Si vols anar ràpid, ves sol; si vols arribar lluny, ves acompanyat”.
- “Per educar un infant, cal tota la tribu”.

Sense una coordinació i un treball conjunt amb el CMSSCB Litoral i el centre escolar, serem una activitat “bolet”: aïllada, sense valor afegit ni impacte en l'educació dels infants que atenguem.

Però ens queda un dels neguits més importants per a qualsevol iniciativa similar: on farem l'atenció directa? En aquells moments, Espiral disposava d'un local llogat al carrer del Cardenal Rossell, de 40 m², totalment insuficient per poder-hi desenvolupar una iniciativa similar. Ens calia un espai per poder atendre una vintena d'infants cada horabaixa, suficient per poder-hi fer activitats lúdiques (i amb una potent intencionalitat socioeducativa) i un espai diferenciat per a les sessions de suport educatiu. Així, ens plantejam que necessitam trobar un espai adaptat per atendre infants, amb espais separats per fer-hi activitats simultànies, que disposi d'un espai exterior per poder-hi fer alguna activitat o sortir-hi a berenar, que no quedi desconnectat de la vida de la barriada ni suposi un llarg camí des de l'escola, que no sigui massa costós ni que impliqui que hàgim de fer una inversió en equipament, i que serà emprat, bàsicament, els horabaixes.

Les primeres recerques de local són frustrants: els recursos econòmics que calen per a aquest espai són superiors als necessaris per contractar el primer equip d'atenció directa, sense comptar amb la inversió en equipament mínim necessari. No ho podíem creure... una barriada de prop de 10.000 habitants i moltes construccions no disposa de cap local amb aquestes característiques?

En aquest cas, feim el que hem repetit tantes vegades en aquest procés: compartir els neguits amb la resta de les companyes de camí. I va ser de camí cap a veure'ns amb la direcció del CEIP Coll d'en Rabassa que ho vàrem veure clar: l'escola! Adaptada, amb espais equipats, identificada i coneguda tant pels infants com per les famílies i amb disponibilitat en horari d'horabaixa. I recordam el concepte "trenzar recursos ociosos del territori", que vàrem aprendre de la Fundació Tomillo, que descriu de manera genial el que intuïem: identifiquem en quins horaris estan disponibles els espais de la barriada per poder aprofitar-los al màxim amb altres programes i serveis i, al mateix temps, agafen una mirada comunitària. I l'acollida de la direcció del CEIP Coll d'en Rabassa no podia ser millor: ja ho tenim!

Imatge 2. L'equip tècnic d'Obert fent una reunió transversa

Amb tot plegat, a principis de l'any 2008, enllestim el primer projecte anual del programa Obert - infància, joventut i família, i rebem una subvenció de la convocatòria de subvencions per desenvolupar programes en matèria d'acció social de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Illes Balears, i una de l'Ajuntament de Palma en el marc de les subvencions a activitats d'interès social.

L'octubre de 2008 s'inicia el servei de ludoteca al CEIP Coll d'en Rabassa i el servei de suport. Sols en aquest trimestre, ja arribam a 50 famílies.

2. PILARS DEL PROGRAMA OBERT

Quan definim el programa Obert com un "programa inclusiu" volem situar els seus serveis una passa més enllà de la integració. Hem de respondre a les necessitats de cadascun dels infants i les famílies de la barriada.

- Famílies amb llargues jornades de feina i manca de família extensa, cosa que fa impossible la conciliació.
- Famílies que cerquen una oferta de lleure educatiu de qualitat per als seus infants de manera complementària a altres.

- Infants que viuen en situacions molt complexes i que necessiten viure espais de lleure positiu i preventiu i amb referents adults positius.
- Infants i adolescents que necessiten espais on fer els deures i resoldre dubtes, perquè les seves famílies no poden, o no saben, resoldre'ls.
- Famílies nouvingudes, amb germans ja nascuts aquí i amb necessitat de generar vincles amb el barri que els acull.

I ho volem fer a partir d'espais compartits entre ells, entre iguals i sense etiquetes: atendre necessitats socials, de conciliació, de suport educatiu, d'acompanyament a famílies, d'activitats lúdiques enriquidores i engrescadores, i donar-hi resposta.

Però... tot junt? El dibuixant Jach Koch ho defineix de manera excepcional a una vinyeta on es veu un adult que demana a un infant: “Hi ha estrangers a la teva escola?”, “No —li contesta—, a la meva escola sols hi ha infants”. I aquesta és la mirada que volem traslladar: no som un centre de dia, malgrat que atenem infants que necessiten un pla individual de feina; no som un servei exclusiu per a infants “pobres” o “exclosos”, o de serveis socials, encara que hi hagi infants que hi participen sense cost: som un servei obert i flexible a les necessitats dels infants i les seves famílies, amb el perfil que sigui.

Fernando Fantova, consultor social i expert en processos d'intervenció social, afirma que les situacions d'exclusió social “no són problemes d'uns suposats col·lectius vulnerables, sinó que són un procés reversible, determinat estructuralment, en el qual qualsevol persona pot entrar”. A més, les polítiques per a “la inclusió social (o contra l'exclusió social) haurien d'intentar garantir que totes les persones disposin en certa mesura d'accés a béns com papers en regla, connectivitat digital, suport a l'autonomia, cures, relacions personals, referències comunitàries, vies de participació, temps lliure [...]”.

Però també hi ha una altra raó per entendre aquesta inclusivitat dels serveis d'Obert: una qüestió de drets, de drets dels infants. Qualsevol infant té dret a l'educació (Convenció sobre els drets dels infants, articles 28 i 29), al joc, al lleure i a l'accés a la cultura (article 31), i a rebre atencions específiques i una capacitació adequades a fi d'aconseguir la seva integració social (article 23). I aquest enfocament de drets, sense distincions ni discriminacions, és la nostra principal raó de ser.

Així, parlem d'inclusivitat i igualtat d'oportunitats en l'accés al programa Obert (principis que també faria seus el programa FORO – Formació i Ocupació d'Espirall l'any 2010) i d'equitat en l'assignació de suports.

El programa Obert aplica aquesta equitat possibilitant els següents suports, sempre en la mesura i la intensitat que necessita cada família:

- Flexibilitat en la participació, els dies i els horaris que la família necessiti. Si hi ha una necessitat social i d'atenció, l'infant vendrà tots els dies i totes les

hores a Obert. Si no ho necessita, o bé participa en altres activitats i recursos de la barriada, sols vendrà mig horabaixa, dies alterns, etc.

- Segons les necessitats del seu rendiment acadèmic, hi ha dues alternatives: 2 o 4 hores setmanals.
- Per afavorir la conciliació de la vida laboral i familiar. Si la família acaba la feina a les 17 hores, no cal que hi sigui fins a les 18.30 hores. Si hi ha torns o custòdies compartides, per exemple, pot tenir la plaça en setmanes alternes i no haver de venir cada dia.
- Si la situació familiar ho requereix, es dissenya un pla de feina que pot arribar a concloure la necessitat que l'infant hi participi cada dia durant tot l'horari i, també, rebí quatre hores setmanals de suport educatiu.
- Sistema de beques per reduir les quotes dels serveis, segons la realitat econòmica i social de cada família.

Però tot plegat no tindrà sentit si perdem de vista aquesta vessant comunitària, sense la mirada comunitària que faci “obrir una dimensió comunitària com a element global i no aïllat del treball individual, facilitar un entorn de relació, perquè la població més feble tingui un benestar emocional incrementant les oportunitats d'accés a recursos i d'incorporació a la comunitat” (Marta Ballester, educadora social i consultora social, al seu document “Acompanyament a l'impuls de la intervenció comunitària als serveis socials”).

Per a una inclusió social efectiva, és imprescindible compartir, coordinar, complementar aquests serveis amb la resta de la comunitat, tant l'educativa (som dins les escoles) com amb la resta del teixit social, no superposar serveis per evitar duplicitats, detectar de manera conjunta necessitats i dissenyar la resposta de manera coordinada. Hem d'establir vincles positius amb infants i famílies que permetin l'assoliment dels objectius del programa, en general, però també dels plans de feina individual. Però aquests vincles no han de suposar noves dependències cap a nosaltres. Si vivim com un èxit que les famílies canviïn la dependència dels serveis socials d'atenció primària per una dependència cap a nosaltres, hem fracassat. La nostra presència ha de promoure el que Héctor Colunga, director de la Fundación Mar de Niebla, de Gijón, anomena “tercer cinturón de protección”: aquella protecció que ens ofereix la comunitat fruit de la convivència i el coneixement mutu. I sols si som capaços de generar espais que la promoguin, que facilitin vincles entre iguals, podrem parlar d'èxit.

I aquesta no és, ni pot ser, una lluita individual. Volem que els nostres esforços se sumin a altres per multiplicar-ne els resultats. No ho sabem fer d'una altra manera, sols ho sabem fer treballant en xarxa.

Entre els milers de definicions i referències acadèmiques sobre el concepte de treball en xarxa, des d'Espirai hem fet nostres els aspectes clau següents:

- Una forma de fer que implica teixir complicitats en les relacions amb altres entitats i serveis del territori.

- Posar l'accent en els processos de construcció d'espais compartits de treball, d'aprenentatge i de generació de respostes de manera conjunta, respectant la identitat de cada agent i la diversitat que això suposa.
- La definició compartida de visions i resultats a llarg termini i de les estratègies necessàries per fer-los realitat.

En el marc del 10è aniversari del programa CaixaProinfància, la Fundació “la Caixa” ens va atorgar el reconeixement al treball en xarxa per la nostra capacitat de feina al territori i com a “mostra de col·laboració entre l'Administració local, el sistema educatiu i les organitzacions locals [...], a més d'obtenir evidències de millora en les famílies [...]”. (extracte de la carta de suport del doctor Jordi Longás Mayayo, director executiu de l'equip de direcció científica del Programa CaixaProinfància, Universitat Ramon Llull).

3. EVOLUCIÓ DEL PROGRAMA OBERT: DE LA LUDOTECA AL CEIP COLL D'EN RABASSA EN SET PUNTS D'ATENCIÓ

Adeu, ludoteca; hola, Espai Obert

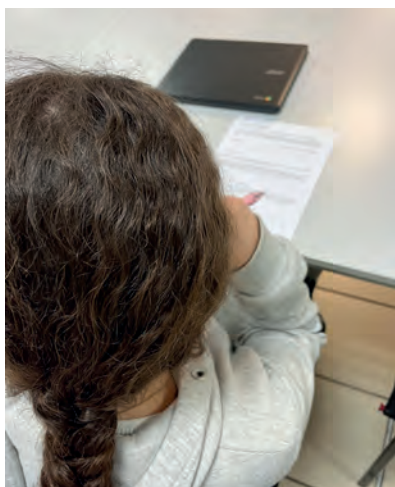
L'any 2008 el programa Obert iniciava el servei d'oci i ludoteca al CEIP Coll d'en Rabassa amb una ludoteca cada hora baixa dels dies lectius i una oferta d'activitats en horari de matí als períodes no lectius. Els infants hi trobaven un espai on jugar, berenar i fer els deures de manera autònoma, mentre desenvolupaven habilitats socials i de convivència, de dilluns a divendres entre les 15.30 hores (just en acabar el menjador) fins a les 20 hores, un horari ampli que permetia conciliar i, a la vegada, configurar un espai lúdic on treballar uns plans educatius individuals amb aquells infants que ho necessitessin.

L'aspecte innovador, a banda de l'evident caire inclusiu que ja hem comentat, era la flexibilitat en l'horari. Així, la família amb custòdia compartida o torns que necessita venir en setmanes alternes no ve cada dia i la seva plaça la pot aprofitar un altre infant. El mateix passa amb els dies alterns per a altres activitats extraescolars, horaris fins a les 17 hores, etc. En un espai de l'escola amb capacitat per a 25 infants al mateix temps, donam resposta a prop de 60 infants de 50 famílies, cadascun amb els suports a mida que requereixen.

Amb el pas dels anys, de les avaluacions internes i externes i d'analitzar oportunitats de millora, l'equip del programa Obert arriba a una conclusió que no ens esperàvem: la ludoteca ja no respon a les necessitats i ens cal donar una passa més. L'any 2020, just després de la covid (que mereix una referència específica més endavant), sorgeixen els Espais Oberts. En plural, sí: Espai Obert al Coll d'en Rabassa (2008), Espai Obert a Tamarells (s'Arenal de Palma, 2014) i Espai Obert a Molinar (2018). I sí, dins les escoles públiques de les barriades.

Coneixedors del model dels “centres oberts” de la cartera de serveis socials de la Generalitat de Catalunya (centres de dia amb equips multidisciplinaris que donen resposta a necessitats de suport familiar, reforç educatiu..., i dels quals tot municipi de més de 20.000 habitants ha de disposar), i inspirats per les investigacions de la Fundació Pere Tarrés sobre les competències adquirides a les activitats de lleure, dissenyam els Espais Oberts, que suposen:

- Oferir uns entorns segurs als infants els horabaixes del període lectiu.
- Un treball en la identificació i la gestió de les emocions, amb jocs i dinàmiques.
- La planificació d'activitats lúdiques per treballar les competències necessàries marcades per l'Agenda 2030 i que volen preparar les persones per a la indústria 4.0. Aquestes competències són: transdisciplinarietat, aprenentatge al llarg de la vida, autogestió, ús interactius d'eines i recursos diversos, interacció amb els altres, interacció amb el món, multialfabetització (basat en Mmantsetsa Marope, Patrick Griffin, Carmel Gallagher (2018). *Future Competences and the Future of Curriculum. A Global Reference for Curricula Transformation*. http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/future_competences_and_the_future_of_curriculum.pdf).
- Un equip de coordinació del programa que fa un seguiment i acompanyament als equips d'atenció directa en la planificació d'activitats amb aquesta intenció.
- Coherent no sols amb els valors d'Espiral (solidaritat i cooperació, cohesió i justícia social, igualtat d'oportunitats i equitat), sinó també amb els valors de la comunitat educativa que ens acull.

Imatge 3. Repensant el servei de suport

Repensant el servei de suport

Amb la vocació de superar les “classes de repàs”, enteses com un espai on fer els deures amb supervisió d'una persona adulta, cercam més coherència entre el concepte “suport a l'estudi” i el fet que esdevingui un espai afavoridor d'un ambient que faciliti i estimuli la realització de tasques escolars, però també d'aprenentatges i d'estudi. Un espai que permeti desenvolupar estratègies cognitives, a moments amb les tasques marcades pel centre, a moments amb activitats proposades pel nostre equip.

Però tot plegat va acompanyat d'una passa més en l'abordatge conjunt de la necessitat

de millora del rendiment acadèmic entre el centre educatiu i Espiral. Establim protocols de traspàs d'informació per conèixer de primera mà les àrees en què cal que millori cada infant i, trimestralment, feim un retorn a l'escola sobre la seva evolució i procés. I no és casual, sinó que sorgeix a partir de la demanda d'una de les escoles que demanava disposar de retorn sobre aquests casos compartits. Un altre èxit del treball en xarxa! Aquesta informació també arriba a les famílies, perquè prenguin consciència del moment en què es troben els seus infants, via informe trimestral i de manera presencial i individual, si és necessari.

Primers espais amb famílies

El Nadal que acomiadava l'any 2015, fent balanç amb el CMSSCB Litoral de Llevant, cercam una estratègia que permeti donar resposta a necessitats d'habilitats de criança amb infants entre 3 i 8 anys. El fet que Espiral siguem entitat coordinadora del programa CaixaProinfància, de la Fundació "la Caixa", ens permet oferir el servei de psicomotricitat, en la seva vessant reeducativa, però hi mancava l'abordatge amb les famílies. En aquest espai de reflexió conjunta, de construcció col·lectiva, sorgeix la possibilitat d'atendre infants i famílies de manera paral·lela en petites sessions per a famílies, aprofitant que els infants fan les sessions de psicomotricitat. I compartim recursos: Espiral aporta la psicomotricista i el CMS-SCB Litoral, la professional que millor encaixi en cada sessió: psicologia, treball social, educació social..., segons el cas. I la sessió acaba amb una petita activitat de joc conjunt entre infants i famílies. Les nostres famílies no poden començar cicles de programes més intensos en durada i exigents quant a sessions, no els acaben. El febrer de 2016, ampliam el servei de suport a famílies d'Obert.

Com tota la resta dels serveis, s'ha anat ajustant als perfils que van accedint a Obert i actualment ja no té aquesta configuració.

Obert al Barri

Aquella tardor, el programa Obert és a dues escoles, CEIP Coll d'en Rabassa i CEIP Els Tamarells (s'Arenal de Palma), amb una mitjana de 300 infants atesos cada any a tots els serveis (Espai Obert, suport, Obert a l'Estiu), i feim una petita aturada per reflexionar sobre la intensitat de la nostra mirada comunitària. De quina manera podem arribar a més infants, a més famílies, però invertint el procés: acostant-nos-hi nosaltres. Espiral Surt al Carrer és una iniciativa posada en funcionament per tal d'ampliar el nostre arrelament al territori, a la nostra comunitat, alhora que ampliam la nostra base social. Al mateix temps, volem reivindicar les activitats al carrer, als nostres parcs i places, perquè els espais públics tornin a ser espais educatius i transformadors.

Imatge 4. Obert al barri al Club Nàutic Es Molinar

El primer semestre de 2016, iniciam Obert al Barri per acostar-nos a aquells infants i joves que, per un motiu o un altre, no venen a cap servei dels quals disposa la barriada, però que necessiten treballar aspectes com la participació, la convivència, el joc com a element socialitzador, etc.

I els adolescents? Patis Oberts i programa Tens Talent

L'any 2017, la taula d'infància de s'Arenal, formada per Espiral, els serveis socials dels ajuntaments de Palma i Lluçmajor, centres educatius de s'Arenal de Palma i Lluçmajor (sis centres), el centre de salut, serveis de joventut dels ajuntament de Palma i Lluçmajor, Càritas Mallorca, el programa CaixaProinfància de la Fundació "la Caixa", i la UIB (en qualitat d'assessora científica del programa), constata que manca una oferta d'activitats específica per a adolescents, en especial aquells amb qui ja hi havia un vincle de participació prèvia, i en un espai que sentin propi.

Espirall proposa dues noves línies de feina, que de seguida reben el suport de la taula: adaptar el programa Tens Talent, de la Fundació "la Caixa", a adolescents i promoure un pilot al CEIP Els Tamarells per obrir el seu pati durant els horabaixes a infants i adolescents per fer-hi activitats no dirigides, però supervisades per una figura de dinamitzador responsable.

El programa Tens Talent és una iniciativa educativa innovadora per identificar i potenciar el talent i les capacitats d'infants d'entre 6 i 12 anys. Parteix de la premissa que les persones tenim capacitats que ens diferencien i que podem desenvolupar al llarg de la vida; només cal descobrir-les i estimular-les per augmentar la nostra autoestima i el benestar, i afavorir, així, les oportunitats personals i professionals. A Espiral coneixem molt bé el programa, ja que l'aplicam a les ciberaules de Verge de Lluc i Son Gotleu, a Palma, amb un impacte molt positiu. El repte era doble: comprovar si la proposta engrescaria adolescents d'entre 12 i 14 anys, especialment si ja havien estat atesos per Obert, i fer les adaptacions pertinents a les activitats. La resposta per part de la Fundació "la Caixa" va ser excepcional: vistiplau i possibilitat de disposar de l'acompanyament pedagògic del programa. Actualment, la Ciberaula de s'Arenal continua sent l'única a tot l'Estat que aplica el programa Tens Talent amb adolescents de 12 a 14 anys. Us convidam a veure aquest reportatge emès a IB3 Notícies el desembre de 2020: <https://ib3.org/la-ciberaula-de-sarenal-pionera-a-tot-lestat>.

El pilotatge dels Patis Oberts al CEIP Els Tamarells, de s'Arenal de Palma, inspirat en iniciatives molt consolidades, entre d'altres, a Barcelona (amb, fins i tot, una avaluació d'impacte per part de l'Institut de la Infància i l'Adolescència de Barcelona), és una proposta pensada perquè aquells infants i adolescents que ho vulguin trobin als patis de l'escola un espai segur per fer-hi activitats i el més autogestionat possible. A partir d'unes pautes de convivència, s'hi pot entrar i sortir en voler, organitzar activitats segons les preferències, participar en les que hi proposa el dinamitzador i fer-ne de noves. Amb una mitjana de 30 infants cada horabaixa, Patis Oberts disposa d'un protocol de traspàs d'incidències i de

detecció d'infants en situació de vulnerabilitat amb la direcció del centre i amb el CMSSCB Litoral, Palma, per compartir tota la informació.

La covid, i fins ara gairebé no l'havíem esmentada, va fer tancar el servei, i quan es va reprendre, no va ser prou engrescador per als adolescents: se sentien més a gust als parcs i a les places que havien recuperat com a espai de trobada a mesura que les restriccions permetien trobar-se amb altres en espais a l'aire lliure. A final de 2021, de manera paral·lela a la posada en marxa del Projecte d'Intervenció Comunitària a Litoral, fruit del conveni singular signat entre l'Ajuntament de Palma i Espiral, i amb un lideratge compartit entre el CMSSCB Litoral i l'equip del programa Obert, traslladam els esforços i els recursos de Patis Oberts a activitats comunitàries als espais de trobada dels adolescents: els parcs i les places.

Des del curs 2021-2022, el programa Obert ja disposa de set punts d'atenció: as Molinar, el CEIP El Molinar i l'Espai Comunitari Litoral de Llevant; al Coll d'en Rabassa, el CEIP Coll d'en Rabassa; a s'Arenal de Palma, el CEIP Els Tamarells i el punt d'atenció Blai Bonet (punt d'atenció del CMSSCB Litoral); a s'Arenal de Lluçmajor, el CEIP S'Algar i el CEIP Son Verí.

4. LA RESPOSTA DURANT LA COVID

No reproduïrem tot el que va suposar la covid ni el seu impacte en l'atenció directa, el confinament, la bretxa digital... És prou sabut per tothom.

Però sí que explicarem la resposta del programa Obert durant el període de confinament:

- Entre el 16 de març i l'1 de maig, es varen fer 1.198 seguiments a famílies, telefònics i telemàtics, detecció de situacions d'extrema necessitat i de bretxa digital, en estreta coordinació amb els serveis socials i els centres educatius.
- Setmanalment, es lliuraven propostes d'activitats lúdiques directament a les famílies i mitjançant xarxes socials.
- Obert al Barri passa a ser Obert a Casa, amb un conjunt d'activitats gravades des de les cases dels nostres equips, però també en directe via xarxes socials. Més de 30 activitats fetes (algunes encara disponibles al nostre canal de YouTube).

Imatge 5. Els participants d'Obert Estiu Els Tamarells d'excursió a un parc aquàtic

- Lliurament de material escolar i per a activitats.
- Sessions de suport educatiu en directe, però també per videotrucada.

I a l'estiu? Impulsàrem el “Manifest per un estiu educatiu”, amb més de 60 adhesions d'entitats de lleure educatiu i acció social per tal que es permetessin les activitats de lleure durant l'estiu de 2020.

5. QUADRE AMB EVOLUCIÓ DE PERSONES ATESES

TAULA 1. Evolució d'infants atesos pel programa Obert

2008	2011	2014	2017	2020	2022
50	153	238	403	495	556

Font: Elaboració pròpia.

2008: s'inicia el programa Obert al CEIP Coll d'en Rabassa, Palma.

2014: iniciam el programa pilot del programa CaixaProinfància a s'Arenal, Palma. Hem estat seleccionats gràcies a la nostra experiència al territori i per ser una barriada amb unes dades de vulnerabilitat molt alta i sense una oferta d'activitats preventives per a infància i família. Tres punts d'atenció: CEIP Coll d'en Rabassa, Casal de Barri de Son Parera i CEIP Els Tamarells (s'Arenal de Palma).

2017: cinc punts d'atenció: al Coll d'en Rabassa, a la seu d'Espirall a la barriada i al CEIP Coll d'en Rabassa, i a s'Arenal, al CEIP Els Tamarells i a l'EI Trencadors. Des del novembre de 2017, també as Molinar, a l'Espai Comunitari Litoral.

2020: l'any de la covid. Estancament respecte de les persones ateses l'any 2019, tot i les restriccions derivades de la pandèmia.

2022: set punts d'atenció: as Molinar (2), Coll d'en Rabassa (1), s'Arenal de Palma (2) i s'Arenal de Lluçmajor (2). Espais cedits pels ajuntaments de Palma i de Lluçmajor

6. OBJECTIUS GENERALS I ESPECÍFICS DE CADA SERVEI

L'objectiu general del programa Obert és donar una resposta integral a les necessitats de suport, educatives i d'oci dels infants i les seves famílies per tal de prevenir situacions de risc social.

Actualment, aquests són els serveis que ofereix el programa Obert i els seus objectius específics:

TAULA 2. Serveis programa Obert i objectius

Servei	Objectius específics
Suport educatiu	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupar hàbits i tècniques d'estudi - Prevenir l'abandonament escolar - Treballar competències digitals bàsiques - Afavorir la identificació i la gestió d'emocions
Espais Oberts Obert a l'Estiu, Nadal i Pasqua	<ul style="list-style-type: none"> - Ocupar de manera positiva el temps lliure - Fomentar l'educació en valors - Fomentar el treball en equip i la participació - Afavorir la socialització dels infants i els joves - Afavorir la identificació i la gestió d'emocions - Treballar competències digitals bàsiques
Suport i atenció a les famílies	<ul style="list-style-type: none"> - Incloure les famílies als diferents serveis del programa - Augmentar les competències familiars - Crear un espai de treball en grup que afavoreixi el coneixement mutu
Obert al Barri	<ul style="list-style-type: none"> - Afavorir espais de socialització i relació entre iguals - Proporcionar un espai segur als infants els horabaixes
Psicomotricitat	<ul style="list-style-type: none"> - Promoure el desenvolupament funcional del cos - Promoure la capacitat de ser i expressar-se en el context psicosocial - Desenvolupar les capacitats psicomotrius i les habilitats motrius

Imatge 6. Els infants de l'Espai Obert Molinar fan un taller de berenar saludable

7. INNOVACIONS I REPTES DE FUTUR

Arribats a aquest punt, esperam haver estat capaços de transmetre que Obert és un programa viu, en constant revisió i adaptació a les necessitats canviants dels infants i les famílies que atenem.

La mirada comunitària, els espais conjunts de treball en xarxa de seguiment, la creació i l'avaluació compartida afavoreixen el sorgiment constant d'innovacions, no sempre disruptives, però que sí que fan mantenir viu el programa.

Al nostre parer, les principals innovacions del programa Obert són aquestes:

1. No coneixem cap altre programa similar a Mallorca en què comparteixin espai infants en situació de risc de vulnerabilitat social i infants únicament amb necessitats de conciliació de la vida laboral i familiar. A s'Arenal encara ens falta per incidir en aquest aspecte inclús dels serveis, però des de 2018 el percentatge d'infants no becats ("normalitzats") que participaren en Obert a l'Estiu ha augmentat de manera molt important.
2. Hem estat pioners en l'organització d'activitats continuades i amb aquesta intensitat (prop de 20 setmanals durant el període lectiu, i en horari de dematí als períodes no lectius) dins les escoles. Es fan altres activitats, però no amb el caire socioeducatiu i comunitari del programa Obert.
3. Patis Oberts. L'any 2017 vàrem obrir el CEIP Els Tamarells cada horabaixa a qualsevol infant que volgués venir-hi a jugar, sota la supervisió d'un adult referent. En altres ciutats hi ha iniciatives similars (Ciutadella, municipis de Catalunya, etc.), però a Palma, fins al darrer trimestre de 2022, no es va fer una iniciativa similar (i ara es troba aturada).
4. Activitats d'Obert al Barri. Desconeixem cap altra iniciativa similar de lleure educatiu en parcs i places de manera contínua durant l'any: activitats obertes cada setmana a les barriades des Molinar, Coll d'en Rabassa, Can Pastilla, s'Arenal de Palma i Lluçmajor, Son Ferriol i Sant Jordi.

Iniciem el curs 2022-2023 amb un seguit de reptes clarament identificats que, afegits a la nostra ferma voluntat de continuar acompanyant infants i famílies, marquen el nostre rumb:

- a. Aconseguir un major finançament per oferir més beques parcials per a famílies que, sense entrar als límits per disposar de prestacions econòmiques municipals ni d'altres finançadors privats, necessiten suports per no recaure en situacions de vulnerabilitat.
- b. Estam definint un nou model d'atenció a famílies, com a part de l'elaboració de la teoria de canvi d'Espirai. Aprofundim en els serveis de suport a famílies per millorar el nostre acompanyament.
- c. Les noves metodologies que empren els centres educatius (aprenentatge basat en projectes, ambients, situacions d'aprenentatge), impulsats per la LOMLOE, ens obliguen a fer una aturada i reflexionar sobre el model del servei de suport: nova metodologia, nous recursos i formació als nostres

equips per continuar millorant el rendiment acadèmic i l'aprenentatge dels infants i els adolescents que atenem.

- d. Ens cal poder millorar la quantitat de serveis i la seva ampliació horària al punt d'atenció del CEIP S'Algar, a s'Arenal de Lluçmajor.

Encara deixam moltes coses per explicar, molts detalls que millorarien aquest escrit i permetrien entendre l'abast d'Obert. A cada llegida, un detall més que trobam a faltar. El millor remei és una convidada a conèixer Obert i que us expliquem tot el que no trobareu en aquestes línies. Us hi esperam!